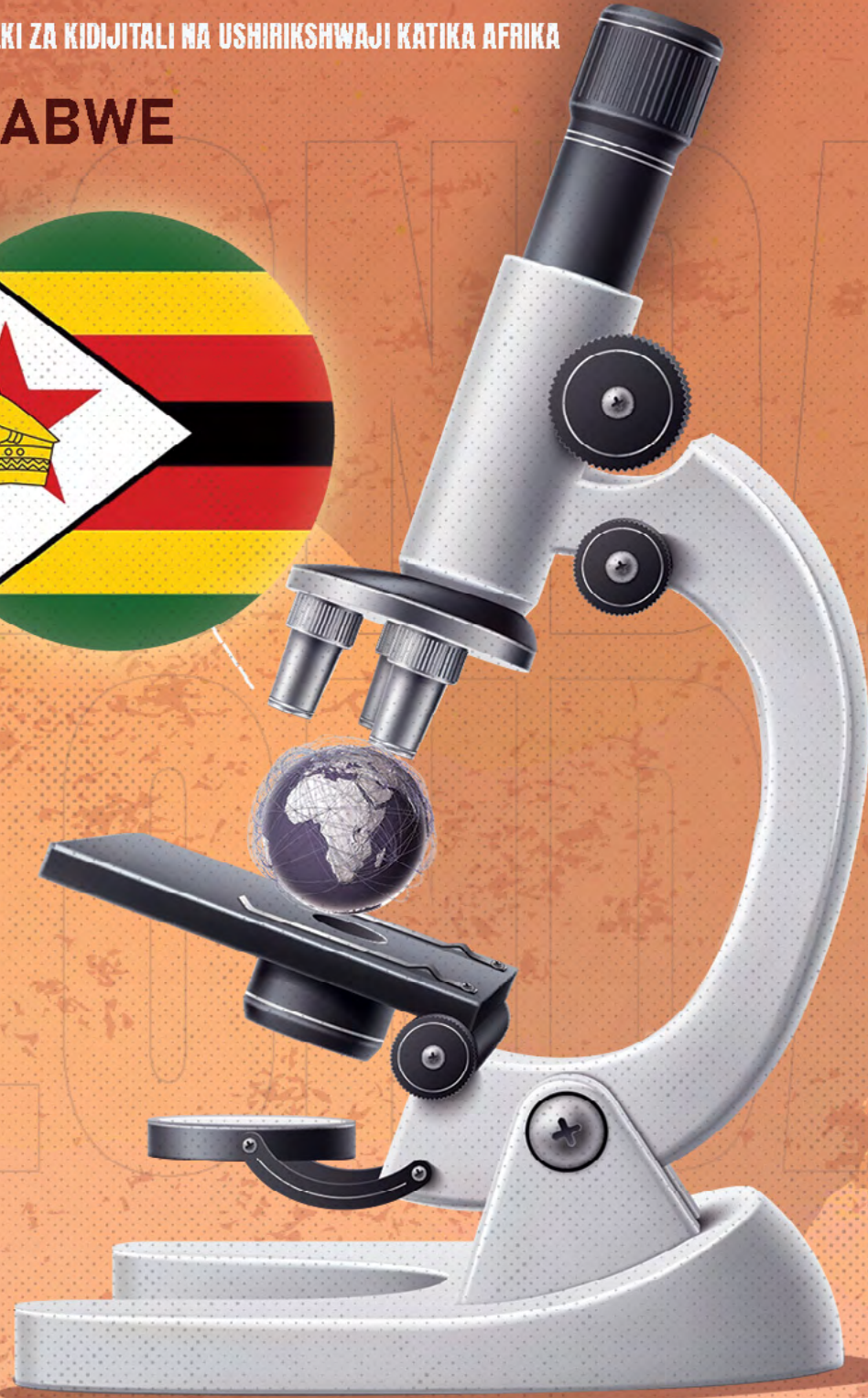

LONDA

RIPOTI YA HAKI ZA KIDIJITALI NA USHIRIKSHWAJI KATIKA AFRIKA

ZIMBABWE

LONDA

Ripoti ya Haki za Kidijitali na Ushirikishwaji Barani Afrika 2022

Imechapishwa na Paradigm Initiative
374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria
Email: media@paradigmhq.org
www.paradigmhq.org

Iliyochapishwa Aprili 2023

Ripoti iliyotolewa na Paradigm Initiative
Ubunifu na Muundo na Kenneth Oyeniya

Chapisho hili linaweza kunaswa tena kwa matumizi yasiyo ya kibiashara kwa namna yoyote ile mradi sifa inayostahili imetolewa kwa wachapishaji, na kazi itawasilishwa bila upotoshaji wowote.

Hakimiliki © 2023 Paradigm Initiative

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

ISBN: 978-978-797-8980-8

Zimbabwe

► Ufupisho

Ripoti hii ni muhtasari wa hali ya haki za kidijitali nchini Zimbabwe. Inaangazia matukio ya usumbufu wa mtandao nchini Zimbabwe na kuibua wasiwasi kuhusu hatua ya serikali inayolenga vyombo vya habari na vikwazo vikali vya uhalifu katika Sheria ya Ulinzi wa Mtandao na Data [Sura ya 12.07] kama inavyosomwa pamoja na Sheria ya Jinai (Codification and Reform) Act, 2004 iliyotumika punguza nafasi ya kiraia mtandaoni. Serikali ilianzisha rasimu ya Kanuni za Ulinzi wa Mtandao na Data ili kutekeleza baadhi ya vifungu vya Sheria ya Ulinzi wa Mtandao na Data [Sura ya 12.07] (CDPA). Pongezi, serikali ilizindua Vituo kadhaa vya Habari za Jamii ili kuongeza ufikiaji wa mtandao na kusoma na kuandika dijitali katika maeneo ambayo hayajafikiwa vizuri nchini huku ECNET ikiwa kampuni ya kwanza ya mtandao wa simu kuzindua 5G. Tume ya Huduma za Mahakama iliagiza Mfumo wa Kusimamia Kesi za Kielektroniki (IECMS) mnamo Februari 2022 na kuanzisha mahakama za mtandaoni mwaka huu, hatua nzuri katika kuendeleza ufikiaji wa haki. Taarifa zilizokusanywa kutoka kwa mashirika kadhaa ya kiraia, vyombo vya habari na wawakilishi wa serikali zilionesha wasiwasi juu ya kuongezeka kwa taarifa potofu kabla ya uchaguzi wa rais mwaka 2023, kuashiria viwango vya juu vya kutovumiliana kisiasa. Zaidi ya hayo, muhtasari wa Hazina ya Huduma kwa Wote na muhtasari wa vipaumbele vya serikali kuhusu Upelelezi wa Bandia na teknolojia zinazoibuka vinatolewa. Ripoti hiyo inaishia na mapendekezo muhimu kwa serikali kuhakikisha inafuatwa na majukumu yake ya haki za binadamu kama ilivyoainishwa katika Katiba ya Zimbabwe na mikataba muhimu ya haki za binadamu. Ripoti hiyo inatoa wito wa kukuza uhuru wa kujieleza, faragha, uhuru wa mtandao na ufikiaji wa kidijitali kwa jamii zilizotengwa. Wito unatolewa kwa vyombo vya habari na wananchi kuwa waadilifu zaidi, wastahimilivu na wachapakazi ili kuepuka kueneza habari potofu na kueneza matamshi ya chuki. Sekta ya kibinafsi imetakiwa kuziba mgawanyiko unaohakikisha upatikanaji wa mtandao wa bei nafuu huku Tume ya Haki za Kibinadamu ya Zimbabwe ikihimizwa kuendelea kutoa wito kwa mazingira ya kuheshimu haki za mtandaoni.

Utangulizi

Zimbabwe ni nchi iliyoko Kusini mwa Afrika yenye wakazi 15 420 701¹. Pato la Taifa (GDP) la Zimbabwe mwaka 2021 lilifikia 28.37 wakati mwaka 2018 lilikuwa 38,16 likionyesha kushuka kwa ustawi wa uchumi wa nchi.² Kutokana na hali ya uchumi iliyozidi kuwa ngumu mwaka wa 2022, ukuaji wa ICT ulitazitwa kufanya watu binafsi wapate pesa taslimu za kidijitali kama vile simu mahiri kuwa nafuu. Athari ilikuwa ongezeko la mgawanyiko wa kidijitali dhidi ya msingi wa Mkakati wa 1 wa Maendeleo wa Kitaifa (NDS1) ambao pamoja na mambo mengine unalenga kuhakikisha ukuaji wa TEHAMA nchini Zimbabwe ifikapo mwaka 2025.³ Katiba ya Zimbabwe (Katiba) inatoa haki za kimsingi na uhuru katika Sura ya 4. Katiba hairejelei mahususi haki za kidijitali bali inahakikisha usawa, faragha, uhuru wa kujieleza, kupata habari na elimu chini ya vifungu vya 56, 57, 61, 62 na 75 kwa mtiririko huo.⁴

Umoja wa Mataifa umeweka wazi kuwa haki za nje ya mtandao zinapaswa kulindwa mtandaoni.⁵ Haki zote zinazolindwa kikatiba nchini Zimbabwe lazima zihakikishwe kwa usawa mtandaoni, inapobidi. Kwa mfano, pale ambapo kuna ukiukaji wa data mtandaoni, huu ni ukiukaji wa faragha na ambapo ufikiaji wa kidijitali umezuiwa kwa baadhi ya makundi ya watu, huo ni ukiukaji wa usawa. Uhuru wa mtandao au haki za kidijitali ni haki za binadamu kwa mtazamo huu. Zimbabwe bado haijaridhia Mkataba wa Umoja wa Afrika wa Usalama wa Mtandao na Ulinzi wa Data ya Kibinafsi (Mkataba wa Malabo) uliopitishwa na Umoja wa Afrika tarehe 27 Juni 2014, kupuuza utiifu wa mkataba wa Afrika unaoongoza mataifa kuhusu jinsi ya kushughulikia hatari na hatari zinazohusiana kwa kutumia data za kielektroniki na uhalifu wa mtandaoni.⁶ Hata hivyo, Zimbabwe ni nchi mwanachama wa Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR) na Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu (Mkataba wa Afrika) ambao hutoa uhuru wa kujieleza katika vifungu vya 19 na 9 mtawalia.

1 Worldometer 'Zimbabwe Population' <https://www.worldometers.info/world-population/zimbabwe-population/> (accessed on 30 December 2022).

2 The World Bank 'GDP Current (US\$)' <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=ZW> (accessed on 30 December 2022).

3 National Development Strategy 1 (2021–2025) para 558 https://www.veritaszim.net/sites/veritas_d/files/NDS.pdf (accessed on 30 December 2022).

4 Constitution of Zimbabwe Amendment (No.20) Act of 2013 (the Constitution). See secs 56, 57, 61, 62 and 75 which provide for equality, privacy, freedom of expression, access to information and education. <https://www.veritaszim.net/node/6030> (accessed on 30 December 2022).

5 United Nations A/HRC/32/L.20 'The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet' <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2F32%2FL.20&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False> (accessed on 30 December 2022).

6 See the African Union Convention on Cyber Security and Personal Data Protection preamble.

Uchambuzi wa Nchi

UHURU WA MTANDAO

UFIKIAJI WA MTANDAO

Zimbabwe ina rekodi mbaya ya kukatizwa kwa mtandao, sifa inayojulikana na kukatika kwa mtandao kwa wazi mnamo Januari 2019⁷ kufuatia hatua ya maandamano ya kupanda kwa bei ya mafuta na mienendo mingine ya kudorora kabla ya maandamano yaliyopangwa na matukio ya kisiasa. Mnamo mwaka wa 2022, usumbufu wa mtandao ulirekodiwa ukizuia mtiririko huru wa habari,

ukiukaji wa uhuru wa kujieleza na ufikiaji wa habari. Watumiaji wengi nchini Zimbabwe walikumbana na msongamano wa Intaneti Jumapili tarehe 20 Februari 2022 wakati wa mkutano wa hadhara wa vyama vya upinzani uliofanyika Harare.

Tukio hilo lilikuwa na lengo la kuingilia moja kwa moja utiririshaji wa moja kwa moja wa mkutano wa Jumapili ya Manjano na chama cha upinzani cha Umoja wa Wananchi wa Mabadiliko.⁸ Ukati wa mwingine wa ufikiaji wa mtandao ulisababishwa na waendeshaji wa mtandao wa simu. Mnamo Februari 2022, watoa huduma za Intaneti (ISPs) walielezea wasiwasi wao juu ya ushuru mpya wa 10% kwa huduma zote za mtandao. Watoa Huduma za Intaneti kama vile ZOL walitangaza ongezeko hili kwa wateja wao.⁹ Ongezeko hili la udhibiti kwenye ISPs lilikuwa na athari mbaya kadiri gharama ya data ilivyoongezeka. Kifurushi cha wifi ya kibinafsi ya ECNET kwa GB 5 ni \$8.04 wakati moja kwa 10GB ni \$12.06.¹⁰ Gharama ni kubwa kwa watu wa kipato cha chini huku kukiwa na hali ngumu ya kiuchumi. Uhuru wa kujieleza na uhuru wa vyombo vya Habari Zimbabwe ilishuka katika Nafasi ya Uhuru wa Vyombo vya Habari Duniani kutoka 126 kati ya 180 mwaka 2020, hadi 130 kati ya nchi 180 mwaka 2021, na hadi 137 kati ya nchi 180 mwaka 2022, ikionyesha kupungua kwa rekodi yake ya uhuru wa vyombo vya habari.¹¹ Ingawa uhuru wa kujieleza na uhuru wa vyombo vya habari umehakikishwa katika kifungu cha 61 cha katiba, Sheria ya Jinai sheria ya (Uainishaji na Marekebisha) , 2004 (Kanuni ya Jinai)¹² ina vifungu ambavyo vinatishia haki

7 Access Now 'Zimbabwe orders a three-day, country-wide Internet shutdown' <https://www.accessnow.org/zimbabwe-orders-a-three-day-country-wide-Internet-shutdown/> (accessed on 30 December 2022).

8 Netblocks 'Internet slowdown limits coverage of Zimbabwe opposition rally' <https://netblocks.org/reports/Internet-slowdown-limits-coverage-of-zimbabwe-opposition-rally-oy9Ykoy3> (accessed on 30 December 2022).

9 IT Web 'Internet costs increase in Zimbabwe as ISPs hit with new tax' <https://itweb.africa/content/rW1xL759kpO7Rk6m> and TechZim 'ZOL to start charging 10% tax on Internet packages next month!' <https://www.techzim.co.zw/2022/02/zol-to-start-charging-10-tax-on-Internet-packages-next-month/> (accessed on 15 January 2023).

10 Econet 'Private Wi-fi Bundle' <https://www.econet.co.zw/services/bundles/Smart-USD-Bundle> (accessed on 15 January 2023).

11 RSF 'Index' <https://rsf.org/en/index> (accessed on 2 January 2023).

12 Criminal Law (Codification and Reform) Act (Chapter 9:23), 2004 <https://www.veritaszim.net/node/225> (accessed on

iliyohakikishwa kikatiba. Kifungu cha 33(2) cha Sheria ya Makosa ya Jinai kinatoa adhabu ya kosa la kudhoofisha mamlaka au kumtukana rais kikieleza kuwa hukumu itafuata mtu yeyote ambaye hadharani, kinyume cha sheria na kwa makusudi:

- a) anatoa tamko lolote kuhusu au kuhusu Rais au Kaimu Rais kwa ujuzi au kutambua kwamba kuna hatari au uwezekano wa kweli kwamba taarifa hiyo ni ya uongo na kwamba inaweza kuleta hisia za chuki dhidi yake; au kusababisha chuki, dharau au kejeli kwa Rais au Kaimu Rais, iwe ana kwa ana au

kuhusiana na afisi ya Rais; au

- b) anatoa kauli yoyote ya matusi, aibu au machafu kuhusu au kuhusu Rais au Kaimu Rais, iwe ni kuhusu Rais binafsi au ofisi ya

Rais..

c)

Adhabu ya kudhoofisha mamlaka au kumtusi Rais ni faini isiyozidi kiwango cha sita (ZW\$30000)¹³ au kifungo cha muda usiozidi mwaka mmoja au vyote kwa pamoja. Sheria hii ilitumika mara kadhaa mnamo 2022 ili kukamata watu kwa hotuba za nje ya mtandao na mtandaoni. Tinashe Evans Wille, kutoka Bindura alikamatwa tarehe 13 Oktoba 2022 kwa madai ya kupigia kelele chama tawala cha ZANU PF maneno "Pasi ne ZANU PF, Mnangagwa imbwa" ambayo yanatafsiriwa kama "Chini na ZANU PF, Mnangagwa ni mbwa."¹⁴ Mhariri wa ZimLive, Mduduzi Mathuthu, pia alikamatwa na kufunguliwa mashtaka kwa madai ya kudhoofisha mamlaka ya rais katika ukurasa wa Twitter ambao ulifuatia tangazo la 17 Mei 2022 la Rais Emmerson Mnangagwa kwamba serikali inasitisha ukopeshaji wa benki, tweet iliyokuwa ikisomeka kama ifuatavyo:

"Ninaelewa Mnangagwa alikuwa Glen Lorne akinywa pombe alipoitwa kusoma haya na Mthuli Ncube na John Mangudya walifahamu tu kuhusu kusitishwa kwa mikopo ya benki walipoonyeshwa hotuba. Kazi ya idara fulani ya uchumi ya CIO."¹⁵

Novemba 2022, Edith Mupondi, mwalimu alishtakiwa kwa kukiuka kifungu cha 88(b) cha Sheria ya Posta na Mawasiliano [Sura ya 12:05] kwa madai ya kutuma, kwa njia ya simu, ujumbe ambao alijua kuwa ni wa uongo kwa madhumuni ya kusababisha kero, usumbufu au wasiwasi usio na maana kwa mtu yeyote, utoaji mpana kupita kiasi na kizuizi cha usemi kisicho na sababu. Madai yalikuwa kwamba alituma ujumbe kwa kikundi cha Whatsapp ambacho kilitafsiri, "Katika Shule ya Upili ya Epworth, Bw Muzondo, Bw Mudzengere na Bi Sithole, tafadhali tuheshimu kwa kukaa nyumbani mwako. Unapigana na watu wanaolalamikia malipo

31 December 2022).

¹³ Statutory Instrument 209 of 2021, a level 6 fine is ZW \$30 000 (US\$) https://www.veritaszim.net/sites/veritas_d/files/SI%202021-209%20%20Criminal%20Law%20%28Codification%20and%20Reform%29%20%28Standard%20Scale%20of%20Fines%29%20Notice%2C%202021.pdf (accessed on 28 January 2023).

¹⁴ 263 Chat 'Police Arrests Bindura Man For Insulting ED' <https://www.263chat.com/police-arrests-bindura-man-charged-with-insulting-ed/> (accessed on 31 December 2022).

¹⁵ CITE 'ZimLive editor arrested for 'insulting' President Mnangagwa' <https://cite.org.zw/zimlive-editor-arrested-for-insulting-president-mnangagwa/> (accessed on 31 December 2022).

ya mishahara ya walimu.”¹⁶

Sheria ya Ulinzi wa Mtandao na Data (CDPA), [Sura 12:07]¹⁷ ni sheria nchini Zimbabwe iliyotungwa Disemba 2021 huku kukiwa na hofu kwamba ingetumika kukandamiza vyombo vya habari. Waandishi wa kwanza kuangukiwa na sheria iliyofanya marekebisho ya Sheria ya Makosa ya Jinai ni waandishi wawili, Wisdom Mdzungairi na Desmond Chingarande, kutoka gazeti la News Day. Walikamatwa tarehe 3 Agosti 2022 kwa madai ya kushiriki ujumbe wa data wa uwongo. Wawili hao walishtakiwa kwa kukiuka Kifungu cha 164C cha Sheria ya Makosa ya Jinai kama ilivyorekebisha na CDPA ambacho kinahusiana na kuchapisha jumbe za data za uongo zinazokusudia kusababisha madhara. Kosa hilo linakiuka uhuru wa kujieleza kama ilivyoainishwa katika kifungu cha 61 cha Katiba, ibara ya 19 na 9 ya ICCPR na Mkataba wa Afrika.

Vile vile, Kifungu cha 14 cha Hati ya Kisheria ya 83 ya 2020 (S.I 83) kinatia hatiani uchapishaji wa uwongo wa habari kuhusu afisa yeyote wa umma, afisa au afisa wa utekelezaji anayehusika na kutekeleza au kutekeleza kizuizi cha kitaifa au mtu yeyote wa kibinafsi ambaye ana athari ya kuathiri utekelezaji wa sheria. kufungiwa kitaifa kwa adhabu kali ya jinai isiyozidi kiwango cha 14 au kifungu cha miaka 20 jela.¹⁸ Imeamuliwa kwamba kuharamisha habari za uwongo ni kudhalilisha uhuru wa kujieleza. Tamko la Tume ya Afrika ya Haki za Kibinadamu na Haki za

Watu ya Misingi ya Uhuru wa Kujieleza na Kupata habari huongoza Mataifa kuhusu jinsi ya kuzingatia wajibu wao chini ya kifungu cha 9 cha Mkataba wa Afrika na kanuni ya 22, ambayo inataja mahususi kuwa Nchi zitafuta sheria zinazoharamisha. fitna, matusi na uchapishaji wa habari za uongo.

TAARIFA POTOFU NA HOTUBA YA CHUKI

Taarifa zilizokusanywa kutoka kwa watendaji kadhaa wa mashirika ya kiraia na vyombo vya habari nchini Zimbabwe kupitia dodoso lililotumwa zilifichua kwamba taarifa potofu ni sababu ya wasiwasi nchini Zimbabwe. Kiwango cha uvumilivu wa kisiasa kilikuwa cha chini sana kutokana na kuongezeka kwa matamshi ya chuki kupitia mitandao na majukwaa ya kawaida ya vyombo vya habari. Mnamo tarehe 12 Agosti 2022, Tume ya Haki za Kibinadamu ya Zimbabwe ililaani matamshi ya chuki ya watendaji wa kisiasa wasiotawaliwa wanaotaka kuheshimiwa kwa uvumilivu wa maoni na maslahi tofauti ya kisiasa.¹⁹

FARAGHA NA UFUATILIAJI

CDPA hutoa ulinzi wa data ya kibinafsi, inayotosha kulinda faragha mtandaoni. Hata hivyo, sheria hiyo hiyo, kadiri inavyorekebisha vifungu vilivyochaguliwa vya Kanuni ya Jinai, inaweza kutumika kiholela kukiuka haki chini ya kivuli cha kushughulikia usalama wa mtandao.²⁰ Kuna haja ya maajenti wa usalama wa Serikali kufahamu

16 Zim Morning Post 'Teacher arrested over decrying poor pay on WhatsApp' <https://www.zimorningpost.com/teacher-arrested-over-decrying-poor-pay-on-whatapp/> (accessed on 11 January 2023).

17 Cyber and Data Protection Act, (Chapter 12:07) <https://www.veritaszim.net/node/5522#:~:text=Act%20as%20gazetted%20with%20correct,in%20GN%20491%2F2022.%5D&text=ENACTED%20by%20the%20Parliament%20and%20the%20President%20of%20Zimbabwe.&text=This%20Act%20may%20be%20cited,%5BChapter%2012%3A07%5D> (accessed on 29 December 2022).

18 Statutory Instrument 83 of 2020 (S.I 83) <https://www.veritaszim.net/node/4046> (accessed on 30 December 2022). Section 14 reads as follows:

'For the avoidance of doubt any person who publishes or communicates false news about any public officer, official or enforcement officer involved with enforcing or implementing the national lockdown in his or her capacity as such, or about any private individual that has the effect of prejudicing the State's enforcement of the national lockdown, shall be liable for prosecution under section 31 of the Criminal Law Code ("Publishing or communicating false statements prejudicial to the State") and liable to the penalty there provided, that is to say a fine up to or exceeding level fourteen or imprisonment for a period not exceeding twenty years or both.'

This reference also made in Paradigm Initiative's Londa Zimbabwe 2021 Report <https://paradigmhq.org/report/londa-digital-rights-and-inclusion-annual-report-2021-zimbabwe/> (accessed on 30 December 2022).

19 Veritas Commissions Watch 6/2022 <https://www.veritaszim.net/node/5868> (accessed on 2 January 2023).

20 See the Cyber and Data Protection Act, (Chapter 12:07) <https://www.veritaszim.net/node/5522#:~:text=Act%20as%20gazetted%20with%20correct,in%20GN%20491%2F2022.%5D&text=ENACTED%20by%20the%20Parliament%20and%20>

vyema hitaji linalohitajika la kutanguliza ufaragha na kuwekea mipaka kulingana na viwango vya haki za binadamu. Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi na Urithi wa Utamaduni, Mhe. Kazembe Kazembe, alihudhuria Maonyesho ya Kimataifa ya Usalama wa Taifa na Ustahimilivu katika Falme za Kiarabu kuanzia tarehe 10 hadi 12 Oktoba 2022 kwa madhumuni ya kujifunza jinsi ya kuimarisha usalama wa taifa.²¹ Kulikuwa na wasiwasi kwamba ujumbe huu ulichochea na azma ya serikali ya kuongeza ufuatiliaji, haswa katika uchaguzi ujao wa urais wa 2023.²²

UTAWALA WA TAKWIMU NCHINI

ZIMBABWE

ULINZI WA DATA

Zimbabwe ilitunga sheria ya ulinzi wa data tarehe 3 Desemba 2021 ambayo iliitwa Sheria ya Ulinzi wa Data (DPA) na tarehe 11 Machi 2022, ikarekebisha jina la Sheria ya Ulinzi wa Mtandao na Data (CDPA), [Sura ya 12:07].²³ Madhumuni ya CDPA ni kuongeza usalama wa mtandao ili kujenga imani na imani katika matumizi salama ya teknolojia ya habari na mawasiliano na vidhibiti vya data, wawakilishi wao na wahusika wa data. Hasa, DPA iliyotungwa ya tarehe 3 Desemba 2021 ilikuwa na lengo lililowekwa kwa njia tofauti, ambalo lilikuwa kuongeza ulinzi wa data ili kujenga imani na uaminifu katika matumizi salama ya teknolojia ya habari na mawasiliano na wadhibiti wa data, wawakilishi wao na mada za data. Lengo la CDPA linapendekeza kupewa kipaumbele kwa usalama wa mtandao badala ya ulinzi wa data na kuakisi mtazamo wa serikali kuhusu kukandamiza makundi yaliyo hatarini kama vile vyombo vya habari na watetezi wa haki za binadamu wanapojieleza mtandaoni. CDPA inayotumika kwa sasa inatoa hisia kwamba inatoa uhalifu wa mtandaoni wakati athari yake halisi ni kwamba inatoa ulinzi wa data kwa ubishi, jina asili la kitendo lilitosha. CDPA inarekebisha Sheria ya Kuingilia Mawasiliano [Sura ya 11:20], 2007²⁴ na kurekebisha Sheria ya Makosa ya Jinai katika vifungu vya 162 hadi 166 vinavyoweka masharti ya uchunguzi na ukusanyaji wa ushahidi wa uhalifu wa mtandaoni na ukusanyaji wa data usioidhinishwa. CDPA inatoa mamlaka ya Mamlaka ya Kulinda Data katika Mamlaka ya Udhibiti wa Posta na Mawasiliano ya Zimbabwe (POTRAZ), mamlaka ya ziada kwa majukumu na kazi zake kuu chini

[the%20President%20of%20Zimbabwe.&text=This%20Act%20may%20be%20cited,%5BChapter%2012%3A07%5D](#) (accessed on 29 December 2022).

And the amended Criminal Code provisions

21 Bulawayo 24 News 'Kazembe's visit to UAE surveillance expo ahead of 2023 raises eyebrows' <https://bulawayo24.com/index-id-news-sc-local-byo-225764.html> (accessed on 31 December 2022).

22 Bulawayo 24 News 'Kazembe's visit to UAE surveillance expo ahead of 2023 raises eyebrows' <https://bulawayo24.com/index-id-news-sc-local-byo-225764.html> (accessed on 31 December 2022).

23 Cyber and Data Protection Act, (Chapter 12:07) <https://www.veritaszim.net/node/5522#:~:text=Act%20as%20gazetted%20with%20correct,in%20GN%20491%2F2022.%5D&text=ENACTED%20by%20the%20Parliament%20and%20the%20President%20of%20Zimbabwe.&text=This%20Act%20may%20be%20cited,%5BChapter%2012%3A07%5D> (accessed on 29 December 2022).

24 Interception of Communications Act (Chapter 11:20), 2007 <http://www.veritaszim.net/node/252> (accessed on 31 December 2022).

ya PTA, hatua ambayo ilikosolewa muda mrefu kabla ya kupitishwa kwa sheria ya ulinzi wa data. Jambo la kutia wasiwasi lilikuwa uwezekano wa kushindwa kwa POTRAZ kutekeleza majukumu yake ipasavyo ikizingatiwa kuwa ni mamlaka ya udhibiti katika sekta ya posta na mawasiliano kabla ya kushughulikia jukumu lake lililoteuliwa na CDPA kama Mamlaka ya Kulinda Data. CDPA imekuwepo kwa angalau mwaka mmoja, kwa hivyo bado kuna haja ya kuongeza ufahamu wa umma. Mnamo Februari 2022, POTRAZ ilitoa wito kwa mtu yeyote anayedhibiti taarifa za kibinafsi za angalau masomo 30 ya data kuarifu DPA, kuajiri afisa wa ulinzi wa data na kwa mtu yeyote kuripoti ukiukaji wa data kwa POTRAZ.²⁵ Mnamo tarehe 16 Novemba 2022, POTRAZ ilialika maoni katika rasimu ya Kanuni za Ulinzi wa Mtandao na Data (Utoaji Leseni kwa Vidhibiti Data na Uteuzi wa DPOs), 2022²⁶ ambayo hutoa taarifa za uvunjaji wa data ndani ya saa 24 na kuagiza uteuzi wa DPOs ndani ya miezi 6 ya kanuni kuanza kutumika miongoni mwa masharti mengine.²⁷ Tarehe ya mwisho ya kuwasilisha maoni ilikuwa tarehe 12 Desemba 2022. Kutungwa kwa kanuni hizo kutakuwa hatua muhimu kwa mujibu wa kifungu cha 32 cha CDPA huku Zimbabwe ikichukua hatua za mtoto kuelekea utendakazi kamili wa ulinzi wa data nchini Zimbabwe.

VITAMBULISHO VYA DIJITALI

25 The Chronicle 'POTRAZ calls for employment Data Protection Officers' <https://www.chronicle.co.zw/potraz-calls-for-employment-of-data-protection-officers/> (accessed on 1 January 2023).

26 Tech Zim 'POTRAZ invites your input on data protection regulations, you might want to participate' <https://www.techzim.co.zw/2022/11/potraz-invites-input-on-data-protection-regulations-please-participate/> (accessed on 1 January 2023) and POTRAZ <https://www.potraz.gov.zw/?p=2341> (accessed on 1 January 2023).

27 Cyber and Data Protection Regulations (Licensing of Data Controllers and Appointment of DPOs) Regulations, 2022 <https://www.potraz.gov.zw/wp-content/uploads/2022/11/Draft-Cyber-and-Data-Protection-Regulations-.pdf> (accessed on 1 January 2023).

28 ZESN 'ERC & ZESN Deploy Observers for 2022 Voter Registration Blitz and Provides Analysis of Phase 1 List of Registration Centres' <https://www.zesn.org.zw/wp-content/uploads/2015/10/ERC-ZESN-Statement-on-Observer-Deployment-FINAL-18022022.pdf>

29 Postal and Telecommunications Act (Chapter 12:05) of 2000 https://old.zimlil.org.zw/legislation/num-act/2000/4/Postal_Act.pdf (accessed on 1 January 2023). See section 74 below.

'74 Objects of Fund The objects of the Fund shall be—

- (a) the standardisation of postal and telecommunication services and the maintenance of high standards of quality in the provision of such services; and (b) to make grants to local authorities or their appointed agents for the purpose of assisting needy persons to obtain access to postal and telecommunication services; and (c) to finance or assist in financing the extension of postal and telecommunication services to underserved areas and community centres within or outside such areas; and (d) to assist in the training of persons in the provision of postal or telecommunication services; and (e) to promote or contribute towards research and development in the field of postal and telecommunication services; and (f) to promote and contribute towards the expenses of the adaptation or facilitation of the use of telecommunication services for the benefit of disabled persons, including the provision without charge of directory information services appropriate to meet the needs of such persons; and (g) to encourage and facilitate, for the benefit

Mchakato wa kupata vitambulisho vya kitaifa (Vitambulisho) nchini Zimbabwe unaweza kuwa wa kuchosha na wenye changamoto kutokana na mahitaji mengi ya kupata vyeti vya kuzaliwa na vikwazo vya utawala. Kukiwa na uchaguzi ujao wa urais mwaka wa 2023, watu wengi wasio na hati hawataruhusiwa kupiga kura. Tume ya Uchaguzi ya Zimbabwe ilizindua awamu yake ya kwanza ya usajili wa wapiga kura kwa njia ya simu mwezi Februari 2022 na kuendelea na awamu ya pili iliyomalizika tarehe 30 Aprili 2022 katika hatua ya kuandikisha watu wengi zaidi kupiga kura.²⁸ Kupitia mfumo wa usajili wa wapiga kura wa kibayometriki, alama za vidole na usoni huchukuliwa ili kutambuliwa.

MAPITIO YA MFUKO WA HUDUMA KWA WOTE

Mfuko wa Huduma kwa Wote (USF) nchini Zimbabwe ulianzishwa na kifungu cha 73 cha Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Simu (Sura ya 12:05) ya 2000 (PTA). Pamoja na malengo mengine ya mfuko huo, kifungu cha 74(c) cha Mkataba wa Sheria na Haki za Binadamu (PTA) kinaainisha madhumuni yake kuwa ni kufadhili au kusaidia kufadhili upanuzi wa huduma za posta na mawasiliano katika maeneo ambayo hayajahudumiwa na vituo vya jamii ndani au nje ya maeneo hayo.²⁹ Fedha hukusanywa kutoka kwa wamiliki wa leseni kwa mujibu wa Sheria, ikiwa

ni pamoja na waendeshaji wa mawasiliano ya simu. Kiasi kilichokusanywa chini ya mfuko huu, kufikia mwisho wa 2022, hakijaweza kufahamika kwa urahisi, lakini kufikia Juni 2018, kilikadiriwa kuwa

Dola za Marekani 120,000 000. Mamlaka ya Udhhibiti wa Posta na Mawasiliano ya Zimbabwe (POTRAZ) kama Mdhambi wa Mfuko wa Huduma kwa Wote ulitangaza kwenye gazeti la serikali wito kwa wazabuni tarehe 29 Julai 2022, pamoja na mambo mengine, kutoa mifumo ya kuhifadhi nishati ya jua kwa Vituo 40 vya Taarifa za Jamii (CICs) na Vituo 24 vya Taarifa za Kijiji (CVICs)³⁰ nchini Zimbabwe katika hatua ambayo huenda itashughulikia

changamoto zinazoletwa na usambazaji duni wa umeme katika maeneo ambayo CICS na CVICs ziko. Mwaka 2022, 32.5% ya Wazimbabwe walikuwa wakiishi mijini huku wengi wao, 67.5% wakiwa vijijini,³¹ ishara wazi ya haja ya kuhakikisha utoaji wa Mfuko wa Huduma kwa Wote (USF) kwa madhumuni ambayo inakusanywa. Mnamo Novemba 2022, serikali ilizindua CIC 10 katika mji mkuu, Harare, ili kupunguza mgawanyiko wa kidijitali na kukuza ufikiaji wa mtandao. Serikali pia ilizindua CICs 16 na maabara za kompyuta za shule huko Gweru, Shurugwi na Kwekwe mnamo Desemba 2022.³² Ingawa ongezeko la CIC ni maendeleo yanayokubalika katika maeneo ya mijini, kuna haja ya mengi zaidi kufanywa kwa jamii zilizotengwa ili kuziba mgawanyiko wa kidijitali.

MAENDELEO KATIKA TEHAMA NA TEKNOLOJIA ZINAZOIBUKA

Kampuni kubwa zaidi ya mtandao wa simu, Econet, ilikuwa ya kwanza kuzindua teknolojia ya 5G nchini Zimbabwe tarehe 24 Februari 2022,³³ maendeleo ambayo yalikuja dhidi ya hali ya kuongezeka kwa mgawanyiko wa kidijitali nchini uliofichuliwa na janga la UVIKO-19. Tovuti 22 za 5G zilizinduliwa kuanzia tarehe 6 Mei 2022, nyingi katika mji mkuu wa Harare. Mkakati wa 1 wa Maendeleo wa Kitaifa (NDS1) ni mkakati wa serikali wa maendeleo kutoka 2021 hadi 2025 ambao unajumuisha uboreshaji wa uvumbuzi kupitia kuweka kipaumbele kwa mpango wa Virtual Collaboration Nodes (VCN) kusaidia maombi ya kielektroniki katika sekta zote, mnyororo wa kuzuia na teknolojia kubwa za uchanganuzi wa data kati ya wengine.³⁴ NDS1 inaangazia dhamira ya

of Zimbabwe, the transfer of telecommunications technology from foreign providers of such technology; in accordance with an annual implementation plan prepared by the Authority in consultation with cellular telecommunication, postal and telecommunication licensees and the appropriate successor company.

30 Government Gazette General Notice 1711 of 2022 <https://gazettes.africa/archive/zw/2022/zw-government-gazette-dated-2022-07-29-no-100.pdf> (accessed on 31 December 2022).

31 Datareportal [https://datareportal.com/reports/digital-2022-zimbabwe#:~:text=There%20were%204.65%20million%20Internet,percent\)%20between%202021%20and%202022](https://datareportal.com/reports/digital-2022-zimbabwe#:~:text=There%20were%204.65%20million%20Internet,percent)%20between%202021%20and%202022) (accessed on 31 December 2022).

32 263 Chat 'Community Information Centers A drive To Better Economy: Muswere' <https://www.263chat.com/community-information-centers-a-drive-to-better-economy-muswere/> (accessed on 1 January 2023).

33 Econet <https://www.econet.co.zw/services/5G-Launch> (accessed on 30 December 2022).

34 National Development Strategy 1 (2021-2025) para https://www.veritaszim.net/sites/veritas_d/files/NDS.pdf (accessed on 23 January 2022).

serikali ya kuunda na kutekeleza sera ya upitishaji na urekebishaji wa teknolojia zinazoibuka, haswa Uchanganuzi Kubwa wa Data, Akili Bandia. (AI) na Ukweli Uliongezwa Upeo (VAR). Kwa sasa hakuna mkakati huru wa kitaifa wa AI na mwongozo umetolewa kutoka NDS1 kuhusu vipaumbele vya serikali kuhusu teknolojia zinazoibuka. Kuwepo kwa CDPA ni maendeleo ya kisheria yanayohakikisha ulinzi wa data.

Wizara ya Fedha ilitenga ZWL \$3 300 000 000 kwa Wizara ya Habari Mawasiliano na Teknolojia katika Bajeti ya Kitaifa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi kama vile kuongeza ufikiaji wa mtandao na uwekaji wa huduma bora za kielektroniki za serikali.³⁵ Mgao huu ulikuwa punguzo kutoka kwa mgao wa ZW\$ 7 958 500 000 uliofanywa mwaka 2021.³⁶ Kuna haja ya rasilimali za kutosha za sekta ya TEHAMA ili kuziba mgawanyiko wa kidijitali na kuhakikisha ukuaji wa matumizi ya huduma za kielektroniki nchini Zimbabwe.

MIRADI YA SMART CITY

Ingawa mipango mahiri ya jiji huleta ufanisi katika utoaji wa huduma katika sekta nyingi kama vile afya, elimu na kilimo, bila kuwepo kwa uwazi wa jinsi inavyotekelezwa, hali ya kutoaminiana inaweza kukuzwa. Zaidi ya hayo, pale ambapo hakuna uwazi wa mchakato na ufichuaji wa haraka wa jinsi data iliyokusanywa kwa madhumuni ya kutekeleza mipango hii inatumiwa, vikundi vilivyo hatarini kama vile watetezi wa haki za binadamu na vyombo vya habari vinaweza kuwekwa katika hatari ya ukiukaji wa data na ufuatiliaji kiholela. Waziri wa Teknolojia ya Habari Mawasiliano, Posta na Huduma za Courier, Dk Jenfan Muswere, alitaja teknolojia ya TEHAMA kuwa serikali inalenga kuongeza ufanisi

katika utekelezaji wa sheria na usimamizi wa jiji.³⁷ Inasemekana alibainisha kuwa wizara yake inafanya kazi na Kitengo cha Serikali Mtandao kilicho ofisini kwa Rais na Baraza la Mawaziri kufanyia kazi mifumo ya serikali na kutekeleza mradi wa Zim Connect ambao utatoa huduma za kielektroniki kwa wananchi, sekta binafsi na sekta ya umma.³⁸ Kuweka kipaumbele kwa huduma ya kielektroniki ilikuwa hatua chanya katika utoaji wa huduma na upatikanaji wa taarifa katika huduma zote za serikali. Hata hivyo, kiwango cha ushawishi wa Kitengo cha Serikali ya kidijitali katika utoaji wa huduma za kielektroniki kupitia majukwaa ya serikali hakiko wazi na kinaweza kuleta wasiwasi kwa haki za binadamu. Zaidi ya hayo, kutengwa kwa watu wa kipato cha chini kufikia huduma za kielektroniki ni matokeo ya mgawanyiko uliopo wa kidijitali.

TEKNOLOJIA YA KUTUMIA KWA HAKI

Teknolojia ina jukumu muhimu katika kutambua haki za binadamu na inaweza kuwa muhimu katika kuunganisha jamii zilizotengwa na ulimwengu mzima. Nchini Zimbabwe, baadhi ya mafanikio yamepatikana katika sekta ya elimu. Mnamo mwaka wa 2021, Mfuko wa Kimataifa wa Dharura kwa Watoto wa Umoja wa Mataifa (UNICEF) ulishirikiana na Wizara ya Elimu ya Msingi na Sekondari kuzindua jukwaa la Pasipoti ya Kujifunza, maombi yenye masomo na moduli zaidi ya 1000 za redio zilizorekodiwa awali kwa wanafunzi kulingana na Shule za Zimbabwe. Mtaala wa Baraza la Mitihani (ZIMSEC).³⁹ Programu inaweza kupakuliwa kwenye Playstore kwa simu mahiri za Android na ni nzuri kwa watoto wanaoweza kupata teknolojia za kidijitali kama vile simu mahiri, kompyuta za mkononi au kompyuta za mezani. Zimbabwe ilifanya sensa

35 TechZim <https://www.techzim.co.zw/2021/11/download-the-2022-national-budget-speech/> (accessed on 1 January 2023).

36 Veritas '2021 Budget' para.393 https://www.veritaszim.net/sites/veritas_d/files/2021%20%20NATIONAL%20BUDGET%20STATEMENT.pdf (accessed on 1 January 2023).

37 The Sunday News <https://www.sundaynews.co.zw/smart-cities-to-generate-investment-boost-economic-growth/> (accessed on 31 December 2022).
National Development Strategy

38 The Sunday News <https://www.sundaynews.co.zw/smart-cities-to-generate-investment-boost-economic-growth/> (accessed on 31 December 2022).

39 UNICEF Transforming Education '#ForEveryChild in Zim — a renewed commitment' <https://www.unicef.org/zimbabwe/stories/transforming-education-foreverychild-zim-renewed-commitment> (accessed on 2 January 2023).

yake ya kwanza ya kidijitali kwa kutumia teknolojia ya kidijitali kufanya mchakato huo.

Mwaka wa kisheria wa 2022 ulizinduliwa chini ya mada, Matumizi ya Teknolojia Kuboresha Ufanisi na Utawala wa Sheria katika Mahakama.⁴⁰ Tume ya Utumishi wa Mahakama ilianza kutoa mafunzo kwa wafanyakazi wake kuhusu Mfumo wa Kusimamia Kesi za Kielektroniki (IECMS) Januari 2022 na ICEMS ilizinduliwa tarehe 7 Februari 2022.⁴¹ Kuzindua ICEMS ni maendeleo ya wakati mwafaka na hatua chanya katika kukuza upatikanaji wa haki nchini Zimbabwe. Uendeshaji wa mahakama za mtandaoni unategemea sana Mtandao na serikali inahimizwa kuzingatia ukiukaji wa haki za binadamu unaoweza kutokea kutokana na kukatizwa kwa mtandao. Vitendo hivyo kati ya hatua chanya kuelekea mabadiliko ya kidijitali ni ya kurudi nyuma na ni sawa na “kujipiga risasi mguuni”.

40 Further Africa ' Zimbabwe to introduces e-courts and commercial courts' <https://furtherafrica.com/2022/05/03/zimbabwe-to-introduces-e-courts-and-commercial-courts/> (accessed on 2 January 2023).

41 Sunday Mail 'Zim Courts Enter Digital Age' <https://www.sundaymail.co.zw/zim-courts-enter-digital-age> (accessed on 2 January 2023). See also the Chronicle Virtual Court in Zimbabwe takes justice delivery system to the people' <https://www.chronicle.co.zw/virtual-court-in-zimbabwe-takes-justice-delivery-system-to-the-people/> (accessed on 2 January 2023).

Hitimisho na Mapendekezo

Hali ya haki za kidijitali na ushirikishwaji nchini Zimbabwe iliangaziwa na wasiwasi mkubwa wa uhuru wa kujieleza na tabia isiyoyumba ya kuvuruga Mtandao. Vyombo vya habari vilibeba mzigo mkubwa wa CDPA iliyopitishwa hivi karibuni huku vikwazo vya uhalifu vya habari za uongo vikiendelea kuwepo katika sheria za Zimbabwe. Utawala wa data nchini Zimbabwe unaendelea kubadilika wakati utekelezaji wa sheria ya CDPA unaendelea kwenye njia ya utimilifu kamili. Mapendekezo yafuatayo yanatolewa:

SERIKALI	TAALUMA	ASASI ZA KIRAIA
<p>Kwa serikali:</p> <p>Shirikiana na washikadai wote ili kuhakikisha hakuna kukatizwa au kuzimwa kwa Mtandao.</p> <ul style="list-style-type: none"> Kufuta vifungu vya 33(2) na 164 C vya Sheria ya Makosa ya Jinai, kifungu cha 14 cha S.I 83 ya mwaka 2020 na kurekebisha kifungu cha 88(b) cha Sheria ya Posta na Mawasiliano [Sura ya 12:05]. Kuwa mwangalifu zaidi katika kufichua maelezo kuhusu mipango ya utoaji wa mpango mahiri wa jiji na uhakikishe ulinzi bora wa data kwa mada za data. Hakikisha ufichuzi wa mara kwa mara wa thamani ya Hazina ya Huduma kwa Wote na matumizi yake. Anzisha mkakati wa kitaifa wa Ujasusi Bandia na Teknolojia 	<p>Kwa vyombo vya habari</p> <ul style="list-style-type: none"> Kuongozwa na maadili katika kuripoti, ili kuepuka habari potofu na disinformation. Kuongeza ufahamu wa sheria ya CDPA kwa ushirikiano na serikali na mashirika ya kiraia. 	<ul style="list-style-type: none"> Kutunga Sheria zinazoheshimu haki za Ulinzi wa Mtandao na Data kufuatia wito wa michango kwa rasimu ya kanuni ili kutekeleza kifungu cha 32 cha CDPA.

SERIKALI	TAALUMA	ASASI ZA KIRAIA
<p>Zinazoibuka.</p> <ul style="list-style-type: none"> Hakikisha uzingatiaji jumuishi kwa makundi yaliyotengwa katika kubuni na utekelezaji wa mipango mahiri ya jiji. Zindua CIC zaidi katika maeneo ya mashambani ili kuziba mgawanyiko wa kidijitali kwa jamii zilizotengwa. 	<p>Kwa jamii ya Wazimbabwe</p> <ul style="list-style-type: none"> Shiriki habari kwa kuwajibika na uangalie ukweli wa habari inayoshirikiwa kwenye majukwaa ya mitandao ya kijamii. Toa uvumilivu kwa maoni na maslahi tofauti ya kisiasa, epuka matamshi ya chuki. <p>Kwa Tume ya Haki za Kibinadamu ya Zimbabwe</p> <ul style="list-style-type: none"> Endelea kutoa wito wa kukuza na kulindwa kwa uhuru wa kujieleza na upatikanaji wa habari nchini Zimbabwe. <p>Kwa Waendeshaji Mtandao wa Simu</p> <ul style="list-style-type: none"> Fichua kwa umma maagizo yoyote ya serikali ili kutatiza Mtandao. Shirikiana na serikali ili kupunguza mgawanyiko wa kidijitali kwa kupunguza ushuru wa data na kuongeza ufikiaji wa mtandao katika jamii zilizotengwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Fanya mazoezi na uhimize uvumilivu kwa maoni tofauti na tofauti ya kisiasa. Kuchukua hatua za kisheria au nyinginezo ili kuboresha rekodi yake ya uhuru wa vyombo vya habari, kujiepusha na kukamatwa kiholela na kunyanyaswa na vyombo vya habari.

     @ParadigmHQ

www.paradigmhq.org

Hakimiliki © 2023